

به نام خدا

گامهای موفقیت در پرتو قرآن

گام ششم: صبر

سید محمد صادق موحد

دانشکده فیزیک - دانشگاه شهید بهشتی

پژوهشکده نجوم - پژوهشگاه دانشهای بنیادی (IPM)

www.smovahed.ir

منابع

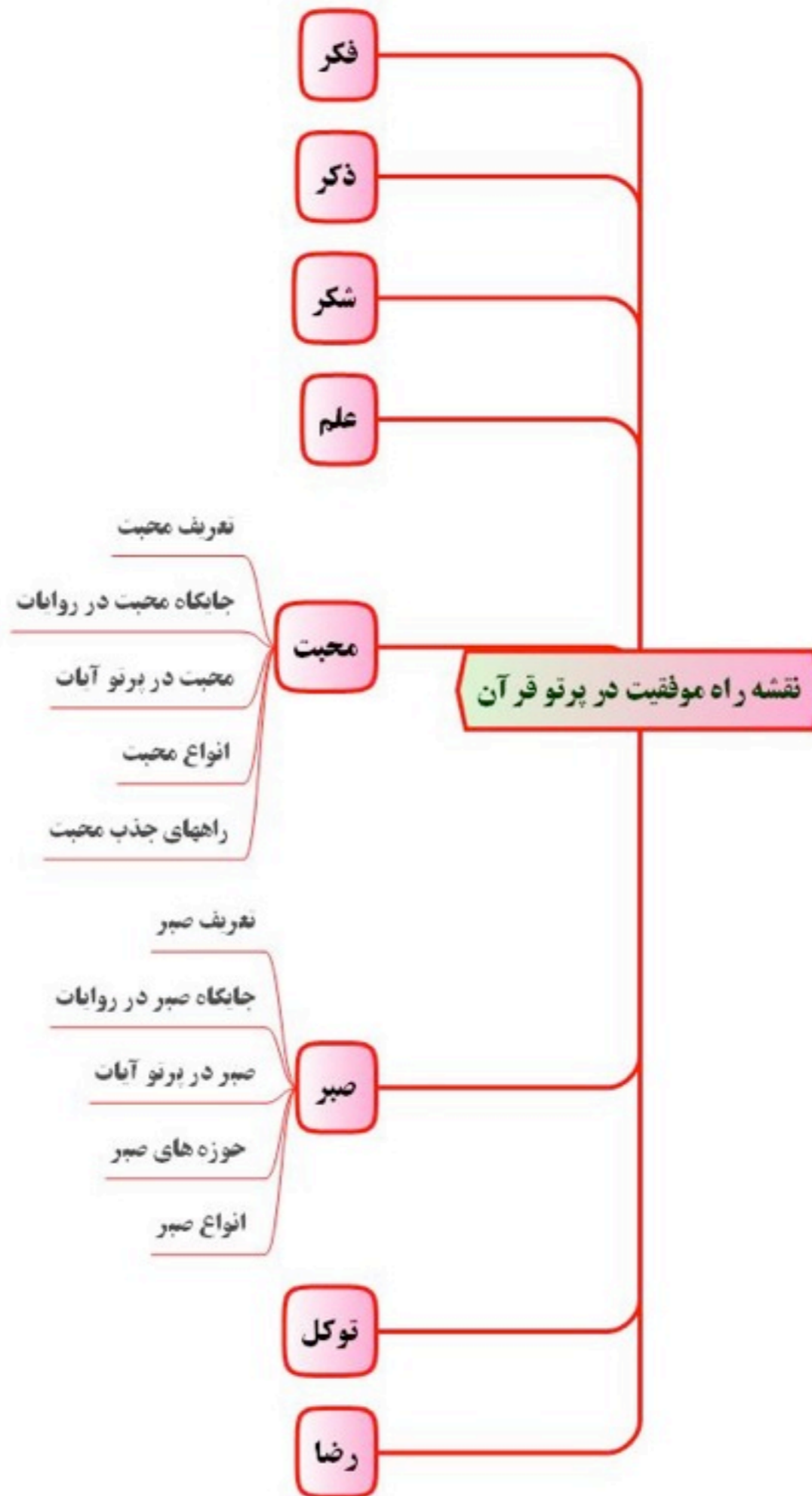
کتاب گامهای موفقیت در پرتو قرآن
اثر: دکتر محمدعلی انصاری

فهرست

- (۱) نقشه راه موفقیت در پرتو قرآن
- (۲) خلاصه مبحث قبل
- (۳) تعریف صبر
- (۴) صبر در روایات
- (۵) صبر در پرتو آیات قرآن
- (۶) انواع صبر

(۷) انواع صبر

نقشه راه

تعریف محبت

- (۱) لغویون گویند انجذاب النفس نحو الشئ
- (۲) عده ای معتقدند که کلمه حُب از ماده حَب النبات گرفته شده است
- (۳) عده ای گویند که از ماده حباب الماء
- (۴) اولین وادی در فنا محبت است

محبت در پرتو روایات

از حضرت امیر در بحارالانوار ج ۶۷ ص ۲۳ آمده: محبت خداوند آتشی است که بر هیچ امری نمی گذرد مگر آتش در آن می افکند.

عشق و مودت

(۱) لغویون گویند عشق از ماده عَشَقَ و عشیق می آید.

خاک دل آنروز که می بیختند شبنمی از عشق در او ریختند

دل که از این قطره؛ غم اندود بود بود کبابی که نمک سود بود

هرچه گویم عشق را شرح و بیان چون به عشق آیم خجل باشم از آن

(۲) علی رغم معنای دلنواز عشق این کلمه یکبار هم در قرآن نیامده است حتی

میزان استفاده این کلمه در احادیث پیامبر نیز بسیار کمتر از ائمه است

دلیل آن به سابقه کاربرد این کلمه قبل از نزول وحی است

اما به جای آن در قرآن کلمه ؛وَدَّ؛ و ؛مودت؛ آمده است.

- (۱) محبت سنگ محک ایمان یا عیار سنجی
- (۲) محبت جان و روح ایمان
- (۳) محبت معیار گزینش الهی
- (۴) محبت فراتر از تبعیت
- (۵) محبت واقعی اجر رسالت نبوی
- (۶) محبت ثمره ایمان و عمل صالح

مقدمه

ششمین گام صبر است

می توان گفت که اکنون منتظریم تا میوه

شیرین و خوش بوستان و جنت علم و محبت

را بچینیم و طعم آنرا بچشیم

صدهزاران کیمیا حق آفرید کیمیایی همچو صبر آدم ندید

اگر صبر بیاید مراحل قبلی هم شکوفا و مؤثر

می شود

تعريف صبر

- ابن منظور مصرى گوید ؛ اصل الصبر الحبس؛ يعنى صبر در لغت به معنای حبس است
- و اشاره به حدیث نبوی دارد که : هیچ حیوانی را به قتل صبر نکشید
- الصبر حبس النفس عند الجزع
- راغب اصفهانی گوید: الصبر الامساک فی ضيق
- خواجه طوسی گوید: الصبر حبس النفس عن الجزع عند المكروه
- غزالی: الصبر عبارة عن ثبات باعث الدين فی مقابله باعث الشهوة

جایگاه صبر در روایات

-الصبر من الايمان بمنزلة الرأس من الجسد فاذا ذهب
الرأس ذهب الجسد فاذا ذهب الصبر ذهب الايمان
{بحار الانوار ج ٦٧ ص ١٨٣}
- ان الحرَّ حرٌّ على جميع احواله

دو دیدگاه در خصوص صبر

- صبر عرفی و مذموم:

بنشینیم و صبر پیش گیریم دنباله کار خویش گیریم
زیر این آسمان مینایی چاره ای نیست جز شکیبایی

- صبر عالمانه:

در این حالت صبر جلوه ای از صفت صَبَّار است؛ اِنَّ اللّٰهَ
صَبَّارٌ شَكُورٌ؛

چنین صبوری ایستادن. تحرک. فعل. قدرت. تصمیم و فکر
است

چنین صبر چیزی است که مختص بشر و حیطة عملکرد
آدمیان دارد

پیدایش صبر

- نقطه آغازین صبر چالشها و تنشهای درونی و بیرونی انسانهاست
- هیچ گاه نمی توان انتظار داشت که برای رسیدن به اهداف بدون مشکل قدم برداشت

- از سویی دیگر برای رسیدن به مقصود
دو چیز نیاز است

(۱) وجود مقتضی

(۲) فقدان مانع: موانع بیرونی و درونی.

انسان کامیاب کسی است که موانع را بر می دارد پس صبر یعنی رفتار خردمندانه برای زدودن موانع و مشکلات در مسیر کمال انسانی است

حوزه های صبر

الف: صبر بر موانع خارجی

ب: صبر بر موانع داخلی

نگاه دیگری به صبر

مهارت نگه داشتن موجودی ها نیز صبر گفته می شود.

- این نوع صبر گاهی با نشستن و گاهی با برخاستن است.

صبر و ظفر دوستان قدیمی اند بر اثر صبر نوبت ظفر آید

جایگاه صبر در پرتو آیات

(۱) صبر راهکار تحصیل رضای حق

وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرُؤُونَ بِالْحُسْنَةِ السَّيِّئَةِ أُولَئِكَ لَهُمْ عِزِّي الدَّارِ ﴿22﴾ سورة رعد

و کسانی که برای طلب خشنودی پروردگارشان شکیبایی کردند و نماز برپا داشتند و از آنچه روزیشان دادیم نهان و آشکارا انفاق کردند و بدی را با نیکی می زدایند پایانِ نیکِ سرایِ دیگر از آنِ آنها است (22)

(۲) صبر عامل جهت گیری الهی است

وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿155﴾ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿156﴾

سوره بقره

حضرت امیر در این خصوص می فرماید: اینکه می گوئید انالله یعنی به حاکمیت حق اقرار می کنید و اینکه می گوئید انالیه راجعون یعنی به هلاک و فنای خود در برابر او اقرار می کنید - شناخت خود - جایگاه و وظایف - به کجا باید برود

۳) صبر سنت مطلوب پیامبران

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أَوْلُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَانَّهُمْ يَوْمَ يَرُونَ مَا يُوعَدُونَ
لَمْ يَلْبَتُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ بَلَاغٌ فَبَلِّغْ فَهَلْ يَهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ﴿35﴾

پس همان گونه که پیامبران نستوه صبر کردند صبر کن و برای آنان شتابزدگی به
خرج مده روزی که آنچه را وعده داده میشوند بنگرند گویی که آنان جز ساعتی از
روز را [در دنیا] نماندهاند [این] ابلاغی است پس آیا جز مردم نافرمان
هلاکتخواهند یافت (35)

سوره احقاف

۴) صبر عامل برون رفت از خسران

وَالْعَصْرِ ﴿1﴾

إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿2﴾

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَّصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿3﴾

خسران یعنی از دست دادن کل سرمایه نه سود سرمایه

۵) صبر مقدمه پیروزی

قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ
وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿128﴾

موسی به قوم خود گفت از خدا یاری جوید و پایداری ورزید که زمین از آن خداست آن را به هر کس از بندگانش که بخواهد می دهد و فرجام [نیک] برای پرهیزگاران است (128)
سوره اعراف

وَمَا بَرَزُوا لْجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى
الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿250﴾

و هنگامی که با جالوت و سپاهیانش روبرو شدند گفتند پروردگارا بر [دلهای] ما شکیبایی فرو ریز و گامهای ما را استوار دار و ما را بر گروه کافران پیروز فرمای
(250)
سوره بقره

۶) صبر عامل تامین اجر بی حساب

قُلْ يَا عِبَادَ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ اللَّهِ
وَأَسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿10﴾

بگو ای بندگان من که ایمان آورده اید از پروردگارتان پروا بدارید برای کسانی که
در این دنیا خوبی کرده اند نیکی خواهد بود و زمین خدا فراخ است بی تردید
شکیبایان پاداش خود را بی حساب [و] به تمام خواهند یافت (10)
سوره زمر

أُولَٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
يُنْفِقُونَ ﴿54﴾

آنانند که به [پاس] آنکه صبر کردند و [برای آنکه] بدی را با نیکی دفع می نمایند
و از آنچه روزی شان داده ایم انفاق می کنند دو بار پاداش خواهند یافت (54)

سوره قصص

انواع صبر

(۱) صبر شخصی

وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنِ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا ﴿٢٨﴾

با کسانی باش که پروردگارشان را صبح و شام می خوانند [و] خشنودی او را می خواهند و هرگز به خاطر زیورهای دنیا چشمان خود را از آنان مگیر و از آن کس که قلبش را از یاد خود غافل ساخته ایم و از هوس خود پیروی کرده و [اساس] کارش بر زیاده روی است اطاعت مکن (28)
سوره کهف

انواع صبر

(۲) صبر اجتماعی

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿200﴾
ای کسانی که ایمان آورده اید صبر کنید و ایستادگی ورزید و مرزها را نگهبانی کنید و از خدا پروا نمایید امید است که رستگار شوید (200)
سوره ال عمران

(۳) صبر بر گفتار

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ ﴿130﴾

پس بر آنچه می گویند شکیبا باش و پیش از بر آمدن آفتاب و قبل از فرو شدن آن با ستایش پروردگارت [او را] تسبیح گوی و برخی از ساعات شب و حوالی روز را به نیایش پرداز باشد که خوشنود گردی (130)

آنچه زخم زبان کند با من زخم شمشیر جانستان نکند

انواع صبر

(۴) صبر بر رفتار

وَمَا لَنَا إِلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَى مَا آذَيْتُمُونَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿12﴾

و چرا بر خدا توکل نکنیم و حال آنکه ما را به راههایمان رهبری کرده است و البته ما بر آزاری که به ما رساندید شکیبایی خواهیم کرد و توکل کنندگان باید تنها بر خدا توکل کنند (12)

سوره ابراهیم

(۵) صبر بر ناخوشی ها

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿155﴾

و قطعاً شما را به چیزی از [قبیل] ترس و گرسنگی و کاهش در اموال و جانها و محصولات می آزمایشیم و مژده ده شکیبایان را (155)

سور بقره

(۶) صبر جمیل

فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ﴿5﴾

پس صبر کن صبری نیکو (5)

سوره معارج

چون رها از منجنیق آمد خلیل آمد
گفت هل لك حاجة يا مجتبی
از درگاه عزت جبرئیل
گفت اما منك لا يا جبرئیل
علمه بالحال حسبى مالسؤال
خواه ویران خواه آبادان کند
آنچه خواهد لایق من آن کند

مفاهیم آمیخته با صبر

(۱) صبر و تقوا

وَإِنْ تَصَبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿186﴾

اگر صبر کنید و پرهیزگاری نمایید این [ایستادگی] حاکی از عزم استوار [شما] در کارهاست (186)

سوره آل عمران

(۲) صبر و صدق

الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ ﴿17﴾

[اینانند] شکیبایان و راستگویان و فرمانبرداران و انفاق کنندگان و آمرزش خواهان در سحرگاهان (17)

آل عمران

(۳) صبر و عزم

وَلَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿43﴾

و هر که صبر کند و درگذرد مسلماً این [خویشتن داری حاکی] از اراده قوی [در] کارهاست (43)

سوره شوری سوره های سجده فصلت نجم و علق را عزایم می گویند چون سجده واجب دارند. همچنین ۵ پیامبر را اولوالعزم می نامند که نسبت به بقیه عزم بیشتری داشتند

مفاهیم آمیخته با صبر

(۴) صبر و عبادت

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿153﴾

ای کسانی که ایمان آورده‌اید از شکیبایی و نماز یاری جوئید زیرا خدا با شکیبایان است
(153)

سوره ال عمران

جمع بندی

- صبر عرفی و مذموم:
- صبر عالمانه:

حوزه های صبر

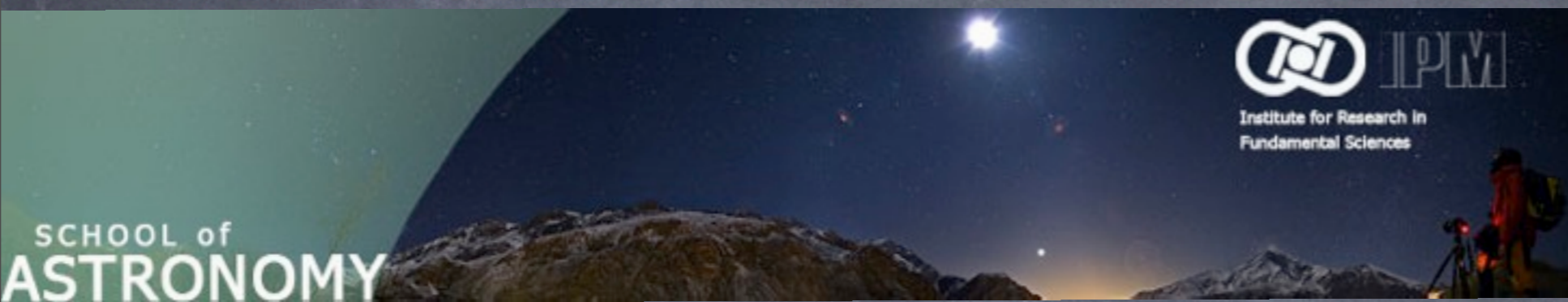
الف: صبر بر موانع خارجی

ب: صبر بر موانع داخلی

جایگاه صبر در پرتو آیات

انواع صبر

مفاهیم آمیخته با صبر

التماس دعا